

apache

/magazine

zomer / 2024 VERKIEZINGEN

Hoe N-VA het recht op
wonen uitholde • **VRT:**
van publieke omroep
tot propagandakanaal?
• Hoe boeren de
natuur kunnen redden
• Fietsen kan uw
gezondheid schaden •
Zorgen met Dirk
De Wachter • Een
loodzwaar afscheid
in Hoboken

Ieders stem telt

Door **Janine Meijer**

Bijna een op vijf inwoners van België wil niets met de verkiezingen te maken hebben. De meesten dagen gewoonweg niet op, anderen stemmen blanco of ongeldig. Hoe krijg je mensen die alle vertrouwen in de politiek zijn verloren toch naar de stembus? 'Ik begin altijd met de vraag: waar lig jij wakker van? Dat het over politiek zal gaan, zeg ik bewust niet. De weerzin is te groot.'

Op de muur van buurthuis **De Wijk** in Antwerpen Noord heeft opbouwwerker **Hanine Berrihi** twaalf kleurrijke foto's gehangen. Je ziet een bibliotheek, een klas vol kinderen, een bushalte, fitnessstoestellen in de buitenlucht en een markt. Als de negen deelnemers denken dat deze onderwerpen iets met politiek te maken hebben, mogen ze van de opbouwwerker van **SAAMO**, het vroegere Samenlevingsopbouw, met een stift een kruis zetten bij de foto's. Volgens **Sanne**, een jonge vrouw met een fleurige blouse, hebben alle onderwerpen met politiek te maken. Maar **Veerle** denkt er anders over. Een bibliotheek is volgens haar een neutrale plek, daar heeft de politiek geen invloed op. Tijdens de volgende oefening projecteert Berrihi stellingen van verschillende burgemeesters. Met een uitspraak van de Antwerpse burgemeester **Bart De Wever** (N-VA) dat camera's een dankbaar instrument

zijn om criminaliteit en overlast aan te pakken, zijn de deelnemers het eens. "Als je 's avonds alleen naar huis loopt, voel je je een stuk veiliger als er een camera hangt", zegt **Fatima**. "Misschien wel," reageert **Jan**, "maar wat wordt er met die beelden gedaan? Het gaat om privacy-gevoelige informatie." Tot slot krijgen de aanwezigen vijf prangende samenlevingsproblemen voorgeschoteld. In duo werken ze een oplossing uit en presenteren die aan de groep. Ibrahim en Yassin buigen zich over de vraag hoe je de stad kan verduurzamen. In een zelfgebouwd stemhokje brengt iedereen een stem uit. Het idee om meer in te zetten op recycling van afgedankte spullen krijgt de meeste stemmen. Glunderend nemen **Ibrahim** en **Yassin** het applaus in ontvangst.

Yassin, Ibrahim, Veerle, Jan, Fatima en Sanne nemen deel aan de workshop *Politiek? Niks mee te maken* van SAAMO Antwerpen. De workshop is onderdeel van de campagne *Ieders stem telt*. Het doel is om mensen bewust en geïnformeerd deel te laten nemen aan de verkiezingen. Voor veel mensen is dat niet vanzelfsprekend. De groep die niets met verkiezingen te maken wil hebben, groeit elk jaar. Volgens politicoloog **Cecil Meeusen** van het **Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek** van KU Leuven behoren ongeveer 15% van de Vlaamse burgers en 18% van de Belgische burgers tot de groep van niet-kiezers die of niet komt opdagen bij verkiezingen, of ongeldig of blanco stemt. De groep van niet-kiezers is in Vlaanderen daarmee inmiddels de derde grootste 'partij'.

"Het is problematisch dat niet-kiezers in aantal toenemen, maar nog meer zorgwekkend is dat het om een specifieke groep gaat", zegt Meeusen. "Voornamelijk lager opgeleiden en mensen met een lage sociaal-economische status hebben weinig interesse in het democratische proces. Ook ouderen, mensen met gezondheidsproblemen en nieuwkomers met een migratieachtergrond zijn oververtegenwoordigd in de groep niet-kiezers." Het is voor niet-kiezers geen plots besluit om niet naar de stembus te gaan, weet Meeusen. "Uit onderzoek is gebleken dat 85% van de niet-kiezers al lang voor de verkiezingsdatum heeft besloten om niet te stemmen. Het zijn mensen die geen kranten of verkiezingsprogramma's lezen, geen verkiezingsdebatten volgen. Ze zijn echt afgehaakt." En eigenlijk is de groep die de politiek de rug toekeert volgens haar nog groter dan 18% van de Belgische bevolking. Ook mensen die extreemrechts of extreemlinks stemmen, beschouwt Meeusen als apolitiek. "Ze nemen nog deel aan de verkiezingen, maar hebben wel een afkeer van de politiek zoals die nu wordt gevoerd."

Diplomademocratie

Dat zoveel burgers zijn afgehaakt, heeft veel te maken met een wantrouwen in de politiek, weet **Sofie Sas**, stafmedewerker beleidscommunicatie bij SAAMO Antwerpen. "Ze hebben het gevoel dat het niets uitmaakt of ze nu wel of niet gaan stemmen. Mensen voelen zich niet gehoord en niet gezien. Dat maakt hen kwaad. Het enige dat ze in

'Ik had het gevoel dat mijn stem geen verschil maakt. Maar als ik wil dat er iets verandert, zal ik mijn stem moeten gebruiken'

Fatima

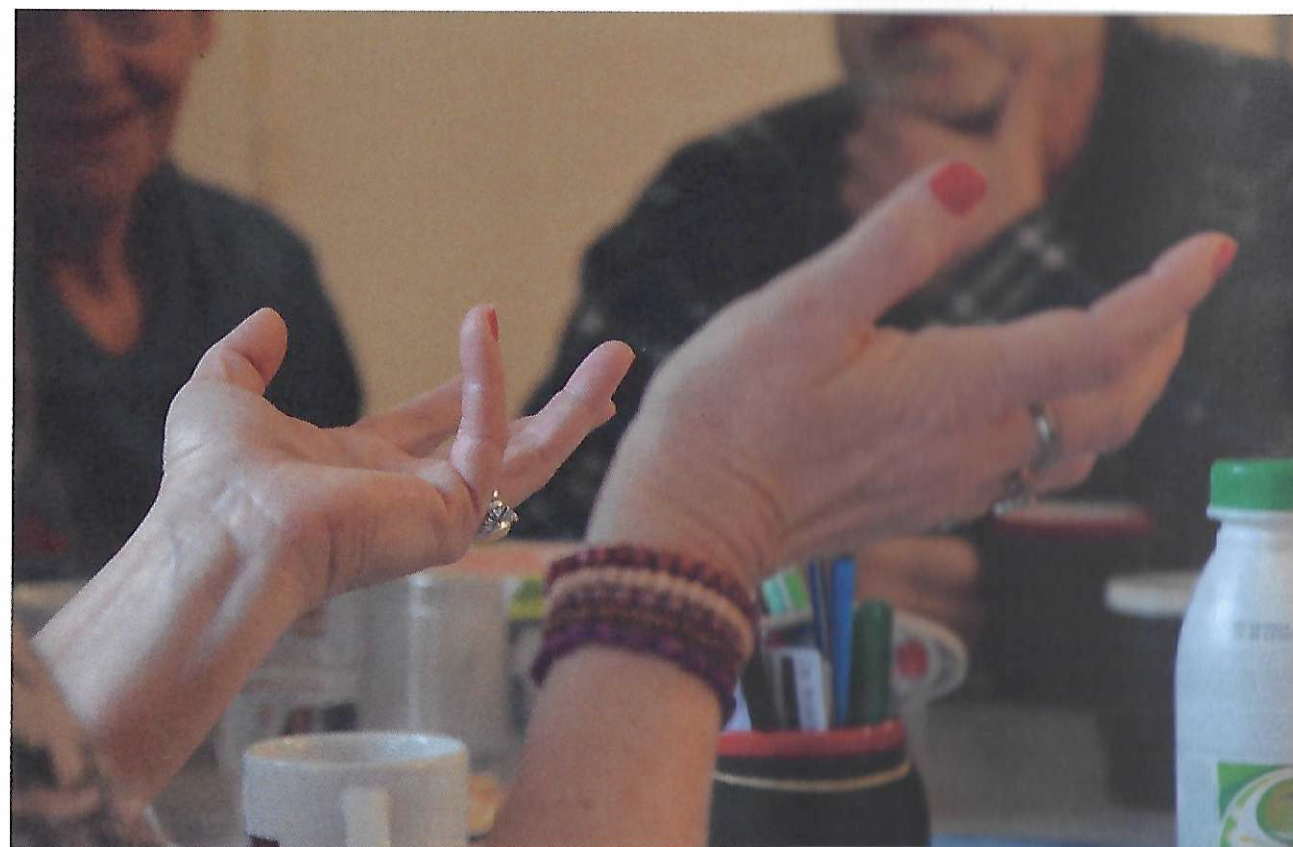
hun ogen nog kunnen doen, is de politiek de rug toekeren en zeggen: ik doe niet meer mee." Sas heeft begrip voor deze gevoelens en vindt dat politici hiervoor een verantwoordelijkheid dragen. "Het wantrouwen gaat twee kanten op. De groep afgehaakten heeft geen vertrouwen in de politiek, maar de politici hebben op hun beurt ook weinig vertrouwen in deze mensen. Als je bijvoorbeeld langdurig naar werk zoekt en politici dreigen om je uitkering in de tijd te beperken. De spreekwoordelijke stok achter de deur. Terwijl diezelfde overheid de kinderopvang afschermt voor wie geen job heeft, de mobiliteit van mensen inperkt door niet verder te investeren in openbaar vervoer en bespaart op de **VDAB** waardoor mensen niet langer op maat worden begeleid. Na de coronapandemie zijn veel overheidsdiensten gedigitaliseerd. Wie digitaal niet mee kan, heeft grote moeite om de weg te vinden naar de juiste informatie en de juiste diensten."

Een andere oorzaak is dat het politieke debat enorm is gepolariseerd, zegt Sas. "Het is steeds moeilijker om over politiek te praten. Het debat is verhard en de sfeer is enorm gespannen. Ook daar spelen politici een rol in. Een genuanceerd betoog is een uitzondering. Veel vaker wordt alles zwart of wit voorgesteld. Je bent voor of tegen." Ook politicoloog Meeusen kijkt bij het analyseren van het groeiende wantrouwen naar de politici zelf. "De recente politieke schandalen creëren de perceptie van postjes-

pakkerij en voeden het wantrouwen. Deelnemen aan amusementsprogramma's op televisie zoals *The Masked Singer* draagt ook niet bij aan de geloofwaardigheid van politici. Het zorgt misschien voor een kortstondige heropleving van de populariteit van zo'n politicus, maar op lange termijn ondermijnt dit het vertrouwen in de vertegenwoordigers van de democratie."

'Het wantrouwen gaat twee kanten op: de groep afgehaakten heeft geen vertrouwen in de politiek en politici hebben weinig vertrouwen in deze mensen'

SOFIE SAS (SAAMO)

Als een groeiende groep niet langer deelneemt aan het democratische proces is dat niet zonder gevaar, benadrukt Meeusen. "Het kan de legitimiteit en representativiteit van de politiek ernstig ondermijnen. De stem van deze mensen klinkt niet in het parlement. Hun noden en behoeften worden niet gehoord. Zij die wel stemmen – vaak zijn dit hoger opgeleiden met een goede gezondheid, een huis en een baan – leggen meer gewicht in de schaal. Zo glijden we af naar een diplomademocratie waarin een bepaalde groep niet langer is vertegenwoordigd. Dat is een verzwakking van de democratie." Het ondermijnt ook de maatschappelijke cohesie, weten ze bij SAAMO. "Mensen zoeken alleen nog gelijkgestemden op", zegt Sofie Sas. "Ze verleren het te luisteren naar een andere mening. Terwijl het juist heel belangrijk is om met elkaar in gesprek te gaan voor we een mening vormen over de ander. Alleen wie een open en kwetsbare houding aanneemt, kan bijleren van de ander. Het verruimt je blik en maakt dat je ontdekt dat er naast de verschillen ook veel overeenkomsten zijn. Dit bevordert het samenleven. Je buurman ziet er misschien anders uit, heeft andere gewoonten en een andere religieuze overtuiging. Maar jullie delen de zorgen over de straat die wordt opgebroken en de school van de kinderen waar er een lerarentekort is."

Waar lig jij wakker van?

Buurtbewoners samenbrengen, hen het woord geven en leren luisteren naar de ander is de rode draad van het project *Ieders stem telt*. SAAMO werkte zes vormingspakketten uit om mensen tot een geïnformeerde en bewuste stem te brengen. Het vormingspakket *Politiek? Niks mee te maken* toont Yassin, Ibrahima, Veerle, Jan, Fatima en Sanne dat politiek verweven zit in hun dagelijkse leven hoewel ze er misschien een grondige afkeer van hebben. Het is niet eenvoudig om deze boodschap over te brengen. Daarom gaat opbouwwerker Berrihi doordacht te werk. "De eerste stap is mensen zover krijgen dat ze naar het buurthuis komen. Vaak is dat een moeizame oefening. Ik zeg bewust niet dat we over politiek gaan praten, want dan krijg je veelal negatieve reacties. De weerzin is te groot. Ik benadruk dat deelnemers de kans krijgen om andere buurtbewoners te ontmoeten. Voor sommigen is het volgen van een workshop een van de weinige momenten dat ze het Nederlands kunnen oefenen. Als we samen rond de tafel zitten, vertrek ik vanuit de noden en behoeften van de deelnemers. Waar lig jij wakker van? Wat heb jij nodig om vooruit te kunnen? Ik toon dat je moet deelnemen aan het politieke proces als je invloed wilt hebben op de wereld om je heen."

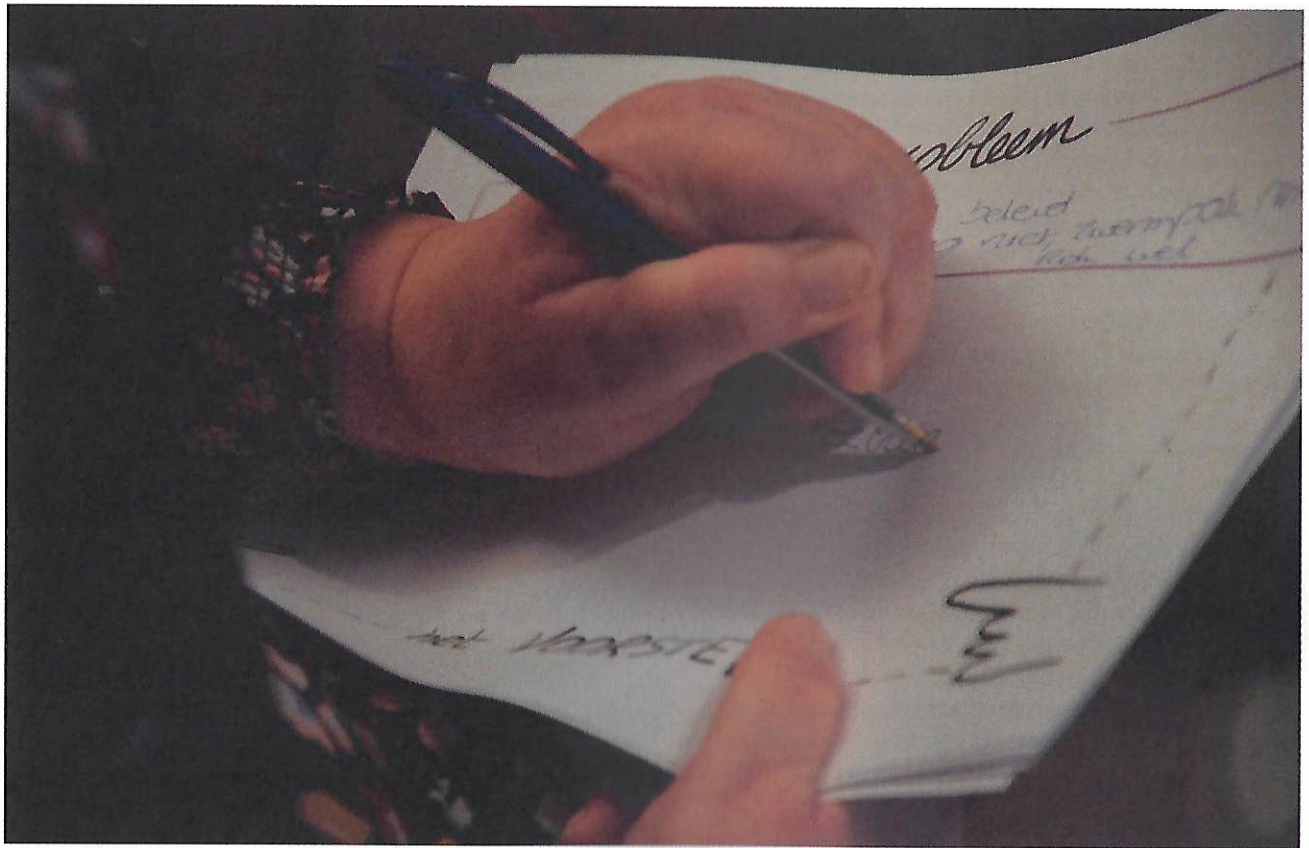
Mensen politiseren is een emancipatieproces, stelt Berrihi. "Jij en ik zijn het misschien gewend om ons uit te spreken. Heel wat mensen wordt nooit naar hun mening gevraagd. Ze zijn het verleerd om hun ideeën te formuleren en denken dat het tot spanningen of ruzies zal leiden."

In de workshop hechten we belang aan ieders mening, wat die ook is. Het levert veel op. Als je weet dat jouw probleem ook het probleem van de buurvrouw is, voel je je krachtiger en durf je sneller je mond open te doen. Misschien is het samen wél mogelijk om dingen te veranderen. Tegelijk groeit de kans dat deze mensen ook op een andere plek hun stem laten horen. Ze hebben het hier al eens kunnen oefenen." Stafmedewerker Sofie Sas voegt daar nog aan toe dat het naast emanciperen ook over informeren gaat. "We wijzen mensen er bijvoorbeeld op dat het tekort aan betaalbare woningen een gevolg is van beleidskeuzes op Vlaams niveau en niet de schuld van nieuwkomers."

'Als je niet investeert in de groep afgehaakten gaan politici alleen nog beleid voeren voor de groep die wél gaat stemmen'

SOCIOLOOG SAMIRA AZABAR
(Radboud Universiteit)

Samira Azabar, als socioloog verbonden aan de Nijmeegse Radboud Universiteit, deed onderzoek naar de participatie van mensen met een moslimachtergrond en stelde vast dat de laatste groep niet minder politiek actief is dan mensen zonder moslimachtergrond. "Iedereen heeft verschillende identiteitskenmerken. Laag opgeleid zijn of in armoede leven bepaalt meer of je wel of niet gaat stemmen dan moslim zijn." Azabar benadrukt dat er meer vormen van politieke betrokkenheid zijn dan alleen deelnemen aan de verkiezingen. "Denk aan het ondertekenen van petitie's, het boycotten van bepaalde producten, deelnemen aan demonstraties of het delen van politieke boodschappen op sociale media. Je wel of niet conformeren aan de regels van een bepaalde gemeenschap is ook een manier om politiek actief te zijn." De socioloog is enthousiast over het project *Ieders stem telt*. "Als je niet investeert in de groep afgehaakten versterkt het proces zich. Politici gaan alleen nog beleid voeren voor de groep die wél gaat stemmen. De grondrechten van de niet-stemmers komen steeds meer in de verdrukking en je zit vast in een vicieuze cirkel. In een democratie heeft iedereen recht op een zekere levensstandaard. Politici zijn niet de facilitators van het goede leven van een elitegroepje, maar moeten de basisrechten van iedereen waarborgen. Dat is essentieel voor een democratie."

Om aan de vicieuze cirkel te ontsnappen, moet je volgens politicoloog Meeusen burgers meer betrekken bij de besluitvorming. "Er zijn verschillende vormen van burgerparticipatie die veelbelovende resultaten opleveren. Bij deze initiatieven luistert men naar wat de burger bezighoudt en wat die nodig heeft. Als je van onderuit werkt, kan je veel in gang zetten." Belangrijk is dat burgers op jonge leeftijd gemotiveerd worden om deel te nemen aan het politieke proces, zegt Meeusen. "Het kost veel tijd en moeite om de attitude van mensen te veranderen. Daarom vind ik het afschaffen van de opkomstplicht bij de lokale verkiezingen in oktober 2024 geen goed idee. Jongeren die een eerste keer mogen stemmen, krijgen de boodschap dat het allemaal niet zo belangrijk is."

Stem gebruiken

Het is inmiddels kwart over acht 's avonds in buurthuis De Wijk. De workshop *Politiek, niks mee te maken* loopt op zijn einde. De aanwezigen die vasten, hebben grote honger. Tafels worden verschoven en buurtbewoners die in een naburige zaal een activiteit volgen, zetten schalen vol heerlijke gerechten voor ons op tafel. "Ik was niet van plan om te gaan stemmen", geeft Fatima toe terwijl ze het bestek uitdeelt. "Ik had het gevoel dat mijn stem geen verschil maakt. Maar na vanavond denk ik er anders over. Als ik wil dat er iets verandert, moet ik mijn stem gebruiken."

Het is de enige manier om invloed uit te oefenen." Sanne is het met haar eens. Ze neemt zich voor om uit te zoeken waar de verschillende politieke partijen voor staan.

Jan kan het zich niet voorstellen dat hij niet gaat stemmen. "Ik heb altijd gestemd en zal dat altijd blijven doen." Yassin heeft geen stemrecht in België. "Ik ben naar de workshop gekomen omdat ik hoop in de toekomst wel te mogen deelnemen aan de verkiezingen en dan ben ik alvast goed geïnformeerd", zegt de jongen met pet en blauwe trui. Ibrahima wil zich niet echt uitspreken. Hij woont alleen in een kleine studio. "Het is fijn om mensen te ontmoeten", zegt de jongen terwijl hij een dadel in zijn mond steekt. "Ik kom voor het debat, maar ook voor het gezelschap."

'De groep van niet-kiezers is in Vlaanderen inmiddels de derde grootste partij'

POLITICOLOOG CECIL MEEUSEN (KU LEUVEN)